

Inleiding

Het is met een zekere fierheid dat we u het tweejaarlijkse Verslag 2016-2017 over 'Burgerschap en armoede' voorstellen.

Dit Verslag is de vrucht van een lang en gemeenschappelijk traject, begonnen bij een eerste overlegvergadering op 6 juni 2016 tussen verenigingen waar armen het woord nemen en de medewerkers van het Steunpunt tot bestrijding van armoede. Vanaf het begin en tijdens de hele duur van het overlegproces, hebben mensen met ervaring in armoede zeer sterk geparticipeerd. De energie waarmee ze vergaderingen voorbereidden en eraan meewerkten, is bewonderenswaardig. Een tiental overlegbijeenkomsten bracht vervolgens leden van deze verenigingen samen met beroepskrachten uit verschillende sectoren¹, betrokken omdat ze rechten toekennen, omdat ze toekomstige maatschappelijk werkers opleiden, omdat ze werkzaam zijn in een organisatie met een mandaat tot bescherming van mensenrechten ... Dit dialoogproces verliep – overeenkomstig het Samenwerkingsakkoord² en op vraag van de deelnemers - getrouw aan de geest van het Algemeen Verslag over de Armoede (hierna, het 'AVA')³. Na elke bijeenkomst werd telkens een zeer volledig verslag opgemaakt om de deelnemers de mogelijkheid te geven na te gaan of hun bijdrage goed werd begrepen en om de volgende vergadering voor te bereiden met anderen, indien gewenst. De citaten die in het Verslag zijn opgenomen zonder bronvermelding, zijn een weergave van tussenkomsten tijdens de bijeenkomsten.

We hadden ook de gelegenheid samen te werken met de betrokken actoren uit de Duitstalige Gemeenschap. De minister van Gezin, Gezondheid en Sociale Zaken organiseerde samen met het Steunpunt tot bestrijding van armoede op 18 april 2017 in Eupen een werkseminarie waarin verschillende kwesties van armoede en burgerschap besproken werden.

Bij de uitwerking van het thema 'burgerschap en armoede' zijn we niet vertrokken van een bestaande definitie van burgerschap, maar van de betekenis die de deelnemers aan het overleg – in het bijzonder mensen in armoede – eraan geven. Uit de reflecties resulteerden vier essentiële aspecten of pijlers van burgerschap: gelijkheid, vrijheid, de mogelijkheid verantwoordelijkheden op te nemen en erkenning. We kozen er samen voor om burgerschap in al zijn dimensies verder te bespreken met een focus op huisvesting.

Gezien de huisvestingscrisis sinds het AVA nog verergerde, is de druk door de woonprijzen onhoudbaar geworden voor de allerarmsten. Zonder degelijke en betaalbare woning is het echter onmogelijk om voluit zijn burgerschap te beleven en in zijn andere fundamentele rechten gerespecteerd te worden. Tijdens het overleg werd beklemtoond dat de overheid een regulerende rol moet opnemen tegenover een woonmarkt die voor de meest kwetsbaren in de samenleving geen plaats maakt.

Vanzelfsprekend beperkt burgerschap zich niet tot het recht op een degelijke woning. Tijdens het overleg duiden de deelnemers herhaaldelijk op het belang dat ze hechten aan gezin, werk, onderwijs, gezondheid, justitie ... en op het feit dat al deze rechten op ondeelbare wijze onderling verbonden zijn. In een tijd die ertoe neigt mensen in armoede individueel verantwoordelijk te stellen voor hun situatie, kan een benadering die enkel focust op de rechten en plichten van het individu niet voldoende zijn. Het is bovenal de verantwoordelijkheid van de overheid en van de samenleving om systeemfouten te verbeteren, die mensen in

armoede duwen of houden. *"Onzekerheid is de afwezigheid van een of meer van de zekerheden - en dan met name werk - die personen en gezinnen in staat stellen om hun professionele, familiale en sociale verplichtingen na te komen, en van hun basisrechten gebruik te maken. De onzekerheid die daaruit voortvloeit, kan groter of kleiner zijn en meer of minder ernstige en blijvende gevolgen hebben. Bestaansonzekerheid leidt tot extreme armoede, wanneer ze zich manifesteert op verschillende terreinen, wanneer ze zich manifesteert over een langere periode, en wanneer de kansen om zelf uit de problemen te raken in de nabije toekomst klein zijn."*⁴ Een reële verandering zal niet vanzelfsprekend zijn en vereist een coherente en transversale aanpak en grote investeringen.

Dit Verslag is ingedeeld in drie onderling verbonden en inwisselbare hoofdstukken, die evenwaardige pijlers van burgerschap belichten. Burger zijn, dat is gelijk zijn in waardigheid en in rechten. Burger zijn, betekent ook vrij zijn in de uitoefening van rechten en verantwoordelijkheden. Om echt vrij te zijn, moet elke burger over de nodige middelen en hefboomen beschikken om die vrijheid waar te maken. Tenslotte betekent burger zijn ook verantwoordelijkheden kunnen opnemen. Opnieuw is het hiertoe nodig om elkeen de instrumenten te geven om hem te helpen zijn plaats in de samenleving in te nemen. Naast de fundamentele rol die het verenigingsleven speelt bij de individuele en collectieve ondersteuning van mensen in armoede, gaan we nader in op de rol van ouders in een situatie van armoede.

Erkenning versterkt de drie pijlers van burgerschap, waarmee het zo verweven is dat we beslist hebben het als een transversaal thema te behandelen doorheen de drie hoofdstukken. Zoals een stoel met vier poten, zijn erkenning en de drie pijlers onlosmakelijk verbonden, ondeelbaar en essentieel. Wanneer er een poot aan de stoel mankeert, wordt de stoel onstabiel en doet hij degene die erop zit vallen. Bovenop de materiële en sociale nood lijden mensen in armoede zeer sterk onder het gebrek aan erkenning vanwege een samenleving die hen beschouwt als nietsnut, als onbekwaam om hun leven en dat van hun gezin in handen te nemen. *"Is iedereen burger? Burger zijn, is sterker dan een blik om zich goed te voelen. Door te horen zeggen dat men niets waard is, dat men 'afval van de mensheid' is, wordt burgerschap vernietigd. Het is niet alleen een kwestie van blik, het is fundamenteeler dan dat."* Dit Verslag wil ook deze vooroordelen bestrijden door zich onder andere te richten op diensten en organisaties die geacht worden mensen in armoede te begeleiden naar een beter leven. Als mensen in armoede ondersteund worden door beleidsmakers, beroepskrachten en medeburgers die zich van deze vooroordelen bewust zijn, zal dat tenminste gedeeltelijk het grote tekort aan erkenning verhelpen.

Verwijzend naar het Samenwerkingsakkoord dat een bijzondere aandacht vraagt voor de armsten, kozen we ervoor om te vertrekken van de situaties waarbij niet aan de voorwaarden voor een menswaardig bestaan beantwoord wordt en waarin mensen de meeste moeilijkheden ondervinden om hun rechten en verantwoordelijkheden uit te oefenen, in de overtuiging dat op die manier, de reflectie en de aanbevelingen die eruit voortvloeien relevant zullen zijn om de fundamentele rechten van iedereen te garanderen. We formuleerden aanbevelingen doorheen de tekst van het Verslag, zo dicht mogelijk bij de analyse die er aanleiding toe geeft.

Het overleg georganiseerd door het Steunpunt tot bestrijding van armoede heeft ook deze keer de interesse van verscheidene actoren opgewekt, waarvan de meesten de strijd tegen armoede niet als voornaamste opdracht hebben. Het unieke karakter van het Samenwerkingsakkoord maakt - via het Steunpunt - deze ontmoetingen tussen personen, verenigingen en organisaties (die niet gewoon zijn elkaar te ontmoeten, maar allen bekommerd zijn om in hun engagement, werk of missie rekening te houden met de ervaringen van mensen in armoede) mogelijk. Dit is buitengewoon belangrijk, daar de strijd tegen armoede iedereen aanbelangt. Dankzij zijn interfederaal karakter is het Steunpunt goed geplaatst om uitwisselingen op basis van inbreng van het terrein te structureren, zonder a priori rekening te moeten houden met de betrokken

bevoegdheidsniveaus en om aanbevelingen te formuleren die de samenhang van de strijd tegen armoede versterken. De onafhankelijkheid van de werking van het Steunpunt laat toe om de deelnemers aan een overleg een grote vrijheid van spreken te geven. Noch vereniging noch administratie zijnde, formuleert het Steunpunt kritiek ten aanzien van elk beleid dat het beschermingsniveau van de fundamentele rechten vermindert, maar werkt het ook samen wanneer dat de strijd tegen armoede vooruit kan helpen.

Bij de laatste overlegvergadering in aanloop naar dit Verslag hadden de deelnemers de gelegenheid om een toekomstperspectief te schetsen. Onvermijdelijk rees de vraag naar de opvolging van dit werk. "*En nu, wat gaat er verder gebeuren?*" Het idee werd zelfs geopperd om een jaar lang te besteden aan de opvolging, in plaats van aan een volgend Verslag. Het Samenwerkingsakkoord voorziet een opvolgingsprocedure voor de tweejaarlijkse Verslagen van het Steunpunt, die van deze werkelijke bijdragen aan het politiek debat en de politieke actie maakt. We zullen evenveel energie moeten besteden aan de opvolging van dit Verslag als aan de voorbereiding en de redactie ervan. De verwachtingen van de deelnemers tegenover de beleidsmakers (regeringen en administraties, parlementen) zijn immens. We hopen dat dit Verslag de rijkdom van het overleg dat heeft plaatsgevonden weerspiegelt en dat het de beleidsmakers en andere actoren helpt om de nodige initiatieven te nemen opdat iedereen – ook mensen in armoede of bestaansonzekerheid – zijn burgerschap kan waarmaken.

Het team van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

